

Stevers

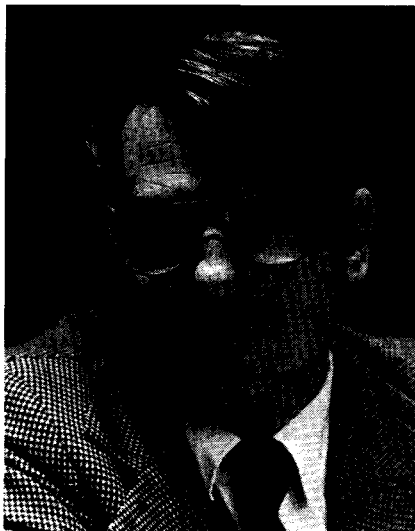
Op vrijdag 31 maart geeft Theo Stevers, regerend nestor van de openbare financiën in Nederland, zijn afscheidscollege in Tilburg. Dat is voor u en voor mij, die zoveel van hem geleerd hebben, een moment om bij stil te staan. Door een zeldzame combinatie van technische vaardigheid en maatschappelijke betrokkenheid heeft Stevers zich een groot gezag verworven in het debat over economische politiek in ons land. Zijn in *Na Prinsjesdag in de Volkskrant* gebundelde kritische beschouwingen over de Miljoenennota's van de jaren zeventig geven een levendig beeld van de schrik die hij in Den Haag wist te verspreiden. Met hem vertrekt, na Schouten en Bosman, de laatste van een generatie van economen die Tilburg op de kaart hebben gezet als broedplaats van denkbeelden in de voorbereiding van de economische politiek.

Met Stevers vertrekt ook een van de laatste species van de klassieke verstoede professor, een diersoort dat dringend bescherming behoeft in onze snel verschalende ecologie. Toen ik zelf net tot hoogleraar benoemd was kon hij maar niet onthouden hoe die jongeman uit Rotterdam ook weer heette. Dat was geen pose, en al helemaal geen gebrek aan collegialiteit of hartelijkheid; hij onthield dat soort trivia gewoon niet. (Daar kwam pas verbetering in toen ik hem een paar keer met 'Schouten' had aangesproken.)

Maar laat ik ter zake komen. De betekenis van Stevers voor de economiebeoefening in ons land vloeit niet voort uit de kleurrijke – en kleurechte – facetten van zijn persoonlijkheid en al evenmin uit zijn welverdiende maatschappelijke prestige, maar uit zijn invloed op het denken over de openbare financiën in de laatste dertig jaar. Daar doe je geen recht aan op een bladzijde, bedenkt dat alstublieft als ik hem hier, tweedimensionaal gereduceerd, schets als de man van het substitutie-effect en de regulerende motivatie.

De Amsterdamse emeritus C. Goedhart, een van de andere grondleggers van de moderne openbare financiën in ons land, wees mij destijds op de wetmatigheid dat politici meer aandacht hebben voor het inkomenseffect dan voor het substitutie-effect van het overheidshandelen. Politici spelen mooi weer met gunstige inkomenseffecten van overdrachten en specifieke subsi-

D.J. Wolfson

dies, stellen zich te weer tegen de inkomensachteruitgang van wie dan ook en bekommeren zich nauwelijks om de allocatieve ellende van de ongewenste substitutie-effecten die overheidsinterventie uitlokt. Dat had Stevers altijd al in de gaten. Hij heeft zich consequent verzet tegen te gemakkelijke oplossingen waarbij mensen weg konden lopen – konden substitueren – voor hun eigen verantwoordelijkheid. Voor een dergelijke opstelling was moed nodig, zeker in het begin van de jaren zeventig, toen iedereen die niet voor op zichzelf gewenste inkomenseffecten was tegen heette te zijn, slecht was en, erger nog, rechts. Stevers was niet slecht, hij was consequent. Hij was ook tegen de WIR, het snoepje dat slecht was voor de tanden van het bedrijfsleven; hij was gewoon tegen onzin, en dat lang voordat nonsens in de mode kwam.

Substituerend gedrag, dat was ook de kern van de benadering waarmee Stevers als eerste in Nederland originele bijdragen leverde aan de economische analyse van besluitvormingsprocessen in de publieke sector. In een tijd waarin anderen de gedragsaspecten van het kiezen marginaliseerden in wiskundige tautologieën bleef hij de nadruk leggen op motievenanalyse als logisch vertrekpunt van besluitvormingstheorie. In 1967 introduceerde hij in *Maanschrift Economie* het verhelderende onderscheid tussen regulerende en uiteindelijke motivaties. De uiteindelijke motivaties van actoren in de publieke sector zijn pluriform, van geldingsdrang en ei-

genbelang via inertie en gemakzucht variërend tot altruïsme en toewijding aan de goede zaak. Dat is verwarrend en dreigt de theorievorming te reduceren tot tautologische prietpraat waarin verschillende groepen actoren op aprioristische gronden verschillende motivatiepatronen krijgen toegedicht: politici worden bewogen door egoïsme dan wel zelfopoffering, ambtenaren willen zoveel mogelijk bureaucratie dan wel zo weinig mogelijk soesa – doorstrepen wat niet verlangd wordt.

Stevens onderkent dat pluriforme motieven niet – rechtstreeks – te operationaliseren zijn in besluitvormingsmodellen. Daarom onderscheidt hij de uiteindelijke motivatie van de meer instrumentele regulerende motivatie, het streven naar invloed en macht om daar vervolgens mee te doen wat men wil (iets veranderen, iets *niet* veranderen, of gewoon van die macht genieten). Die regulerende motivatie is onmiskenbaar zichtbaar te maken in traditionele termen als stemmenmaximalisatie, budgetmaximalisatie, enzovoort. De machtsvorming is dan althans verklaard, wat er met die macht gebeurt nog niet, dat is vers twee.

Aan de Katholieke Universiteit Brabant heeft een generatie economen geleerd de verzen in de juiste volgorde te zingen. Dat is waardevol. In Rotterdam en elders zullen generaties jongemannen en vrouwen zich de naam Stevers blijven herinneren.